הרב אברהם סתיו

זבחי שלמים

פירוש על תפילת ימים נוראים וסדר העבודה של יום הכיפורים לרבי משה קורדובירו

מהדורה ראשונה: לובלין שע"ג

מהדורה שנייה: ירושלים תרמ"ג (118 עמ')

ספר
זבחי שלמים
מרגאון הקדוש המקובל האלקי. אור עולם
מוהר"ר משה קורדואירו זצלל"ה
חלק ראשון
והוא פירוש תפלות של ראש השנה ויום הכפורים ופי' התקיעות
לקרוא בשם ה' אל עולם בסוד הכנוים והאותיות
נדפס רק פעם אחד בלובלין בשנת שע"ג ע"י השתדלות הרב מו"ה
יוסף ב"ר יהודה צרפתי ז"ל ומחמת חומר המושג וחסרון תקוני
הדפוס עלה בערבוביא ובטשטוש אותיות והרבה מחפשים אותו
כמטמונים ואין להשיגו אף אחד במדינה כי כבר ספו תמו:
ולזה נתעורר הרב הגדול בתורה וחסידות המפורסם לשבח ולתהלה
וכו' מו"ה רפאל נ"י דומ"צ בעה"ק צפת תובב"א להפיץ
אורו על פני תבל ולהביאו כעת שנית לבית
הדפוס עם החלק השני על סדר עבודת יום הכפורים:
ובהשתדלות הני תרי גיסי היקרים המופלגים בתו"י מו"ה אליעזר בהרב הנ"ל
וגיסו מו"ה אליעזר יעקב תקן הרב הנ"ל יוצא כעת בדפוס בתכלית השלימות
בכמה מעלות מובות בתכלית ההידור בסדר יפת ובהג"ה מדויקת:
פעה"ק ירושלים תוב"ב
שנת תרמ"ג לפ"ק
בדפוס של הרב ר' יצחק בן להרב הגאון מוהר"ר יעקב מרדכי נ"י הירשענזאהן

ספרים רבים נכתבו על מסכת יומא ועל סדר העבודה של יום הכיפורים, ואפשר לחלק אותם לשני סוגים: רוב הספרים עוסקים בהיבטים הלמדניים של הסוגיות השונות בסדר העבודה, על פי דרכו של כל כותב וכותב. מיעוטם עוסקים בהיבטים המחשבתיים והרעיוניים של עבודת היום, או בפרשנות פסוקי הפרשייה של סדר העבודה. ברוב המקרים, הסוג השני של הספרים נתפס ככזה שאינו תורם הרבה להבנה הלמדנית של הסוגיות, וממילא הוא לא נלמד על ידי לומדי העיון.

פירוש "**זבחי שלמים**" של הרמ"ק הוא ספר מן הסוג השני. רבי משה קורדובירו (ה'רפ"ב-ה'ש"ל [1522-1570]), רבו של האר"י הקדוש, כתב את פירושו על דרך הסוד, והוא מנתח את סדר עבודת היום מנקודת המבט של דרכו הקבלית המיוחדת. משום כך, ספר זה זכה להתייחסויות רבות בספרי המחשבה (השל"ה הזכיר אותו כמה וכמה פעמים) ולהתעלמות מוחלטת בספרי העיון. חיפוש בפרוייקט השו"ת לא העלה אפילו תוצאה אחת של ספר עיוני המזכיר את דברי הרמ"ק, וגם בספרים של אחרוני זמננו לא שפר עליו גורלו.

אך קריאה מעמיקה של ספרו של הרמ"ק מעלה שזהו ספר בעל חשיבות עליונה ללומדי העיון, ופעמים רבות דבריו פותחים פתח לקריאות למדניות חדשניות ונועזות. נביא שתי דוגמאות לכך.

סוגיית הפתיחה של מסכת יומא היא סוגיית הפרישה של הכהן הגדול מביתו לבית המקדש שבעה ימים קודם יום הכיפורים. התפיסה הרגילה של פרישה זו היא שמדובר בפרישה לקראת העבודות המיוחדות שנעשות ביום הכיפורים או לקראת הכניסה לקודש הקודשים. אך הרמ"ק (תקוני כהן גדול, תקון ב) כותב שימים אלו (שנמצאים בין ר"ה ליוה"כ) הם חלק מקדושת הזמן של ראש השנה ויום הכיפורים, והם דומים לימי חול המועד שבין החג הראשון של סוכות לשמיני עצרת.

במבט ראשון נראה שדברי הרמ"ק נאמרו ברובד רעיוני, דרשני במקצת, ואין להם קשר לסוגיה הלמדנית. אך כאשר מתבוננים בדבר לעומק, אפשר לראות שדבריו פותחים פתח להבנה למדנית חדשה של הסוגיה: לדבריו ימי הפרישה הם חלק מקדושת זמן שהשיא שלה הוא ביום הכיפורים, ואין היא קשורה לעבודת הכפרה או לכניסת הכוהן הגדול אל הקודש.

כאשר שבים ומתבוננים בסוגיה, אחרי קריאת דברי הרמ"ק, מוצאים רמזים המחזקים את דבריו. הגמרא (יומא ב ע"ב) מכנה את הפרישה של הכהן הגדול "פרישת שבעה ליום אחד" ומנסה להשוות אותה לשבעת ימי חג הסוכות שלפני שמיני עצרת. למעשה, גם בעבודת המילואים שממנה נלמדה הפרישה של יום הכיפורים, נקרא היום שלקראתו פורשים "היום השמיני" – המוקד הוא ביום, ולא בעבודה מסוימת שנעשית בו.

בדומה לספר כולו, גם הבנה למדנית חדשנית זו חלפה מתחת לרדאר הלמדני במשך מאות שנים, ועלתה שנית רק בדברי הנצי"ב (מרומי שדה, יומא ב ע"א), שכתב שחובת הפרישה מוטלת באופן עקרוני על כל כוהן שעובד ביום הכיפורים (גם בעבודות שנמסרו להדיוטות), משום עצם קדושת היום, ולא רק על הכוהן הגדול שנכנס לקודש הקודשים ומבצע את עבודות הכפרה המיוחדות.

דוגמה נוספת אפשר למצוא בעניין תפקיד הלשון של זהורית.[1] ביום הכיפורים היו קושרים לשונות של זהורית על שני השעירים: השעיר המשתלח והשעיר לה'. בדברי המפרשים אפשר למצוא שתי תפיסות יסודיות של תפקיד הלשון: **א.** סימון של השעירים לצורך הבדלה ביניהם. **ב.** אינדיקציה לכפרת עוונות עם ישראל, כאשר

1. נושא זה נידון בהרחבה במאמרי **במעלין בקודש** כו, עמ' 129-142.

הלשון הייתה מלבינה בסוף עבודת היום. אך מדברי הרמ"ק נראה שתפיסתו שונה, וכך כותב הרמ"ק:

> וקושר לשון של זהורית לנשחט כנגד בית שחיטתו בסוד "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו", ושל שעיר המשתלח קושרו בראשו בסוד "ונשא השעיר עליו" **וזה לא היה מתלבן כלל**, ועל זה נאמר "ותשליך במצולות ים כל חטאתם".
>
> (תקוני כפרה, תקון ד)

הרמ"ק מציע הבנה שונה לחלוטין של תפקיד הלשון של זהורית שעל השעיר המשתלח. לדעתו, לשון זו כלל אינה משנה את צבעה, והיא נשארת באדמימותה. מדבריו עולה שתפקיד הלשון הוא לא להיות סימן לכפרה, אלא לייצג את חטאי עם ישראל הניתנים על ראש השעיר ומשולחים אל המדבר, ומשום כך לשון זו לא הייתה מלבינה.

גם לחידוש זה אפשר למצוא ביסוס בסוגיות, וגם במקרה זה חלפו שנים רבות עד שדברי הרמ"ק עלו שנית בספרי האחרונים, מבלי להזכיר את המקור הקדום לכך. כך למשל כתב בעל התפארת־ישראל על המשנה (יומא פ"ד מ"ב) שהלשון שעל השעיר המשתלח לא הייתה מלבינה, וגם המהרש"א (יומא סז ע"א) העלה אפשרות כזו.

אפשר להביא עוד דוגמאות רבות לסוגיות שבהן דברי הרמ"ק מאתגרים את לומדי העיון בהצעות לא־שגרתיות ומעמיקות: תפקיד חמש הטבילות של הכוהן הגדול בעבודת היום, משמעותה של קריאת התורה שבסוף סדר העבודה[2] ועוד.

סוף דבר, זהו ספר שממחיש בצורה יוצאת דופן את הקשר ההדוק שיכול להיות בין התפיסות הרעיוניות של עבודת המקדש לשאלות הלמדניות הקלאסיות, ואת ההפריה ההדדית שיכולה להיות ביניהן.

* * *

פירוש התפילות לרמ"ק נדפס לראשונה בשולי מחזור תפילות לימים נוראים בנוסח ספרדי. הכינוי "**זבחי שלמים**" ניתן לחיבורו של הרמ"ק כארבעים שנה לאחר פטירתו, כאשר נדפס החיבור לראשונה כספר בפני עצמו בידי הרב יוסף ב"ר יהודה צרפתי, וכפי שמעיד המו"ל בהקדמתו:

> וקראתי שם הקובץ הזה זבחי שלמים לסבות: האחת, כי השם יורה על החומר ועל הצורה מהקובץ הזה שהוא פירוש התפילות של ראש השנה ויום הכפורים ויורה על

2. נושא זה נידון בהרחבה במאמרי ב**מעלין בקודש** כב, עמ' 139-167.

> זה מילת **שלמים** כי הוא רמז אל התפילה שהיא שילום פרים... ומלת **זבחי** ירמוז אל החלק השני מקובץ שהוא פירוש סדר העבודה אשר כולה עולה וזבחים לא-להים... ואמנם הסיבה השנית בקריאת השם הזה... לתת תודה לא-להים על אשר גמלני כרוב רחמיו... ואולם הסיבה השלישית מן השלושה הכי נכבד... כי הוא בגימטריא יוסף בן הח"ר יהודא...

בשנת תרמ"ג הודפס הספר בשנית במהדורה חדשה, בבית הדפוס שהיה בירושלים, בהשתדלותו של הרב רפאל, דיין ומורה צדק בצפת. על הצורך בהדרת הספר כותב המהדיר:

> ומחמת חומר המושג וחסרון תקוני הדפוס עלה בערבוביא ובטשטוש אותיות והרבה מחפשים אותו כמטמונים ואין להשיגו אף אחד במדינה כי כבר תמו ספו.

מהדורה זו הועלתה למרשתת באתר Hebrew Books.